

Asia: VN/35729/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Muu järjestö tai yhdistys

Lausunnonantajan lausunto

1 Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Ehdotus sisältää perusteltua selkeyttämistä lain rakenteen osalta. Joltain osin ehdotuksessa poistetaan päällekkäistä sääntelyä. Sosiaalityön ja -ohjauksen merkityksen korostaminen ja työnjaon selkiyttäminen on sinänsä kannatettava tavoite, mutta ei poista tarvetta palveluille. Riskinä on, että palveluiden oikea-aikaisuus ja vaikuttavuus kärsii. Epäselväksi jää mistä säästöt syntyvät ja ehdotus on valmisteltu ilman lapsivaikutusten arviointia ja lastensuojelujärjestö-, työntekijä- ja asiakasnäkökulman asiantuntemusta.

2 Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

Ei

Perustelut tiiviisti esityksen tavoitteista?

Esityksen tavoitteet ovat hyviä, mutta ehdotetut muutokset eivät tue niiden saavuttamista, etenkin oikea-aikaisen tuen varmistamisen ja vahvistamisen osalta. Esitysluonnoksessa ehdotetut leikkaukset hyvinvointialueiden rahoitukseen heikentävät sosiaalihuollon toimintaedellytyksiä.

Asiakkaiden palveluntarve ei poistu tai vähene lakimuutoksilla, eikä säästöjä synny siirtämällä asiakkaita erityislain piiristä yleislain mukaisten palveluiden piiriin, ellei tarjottava uusi palvelumuoto ole merkittävästi tehostunut ja nykyistä vaikuttavampi.

Lastensuojelun kaventuminen sijaishuollosi heikentäisi perheiden mahdollisuuksia saada intensiivistä avohuollon tukea sekä nuorten tarvitsemaa pitkäkestoista jälkihuoltoa.

Säätelyn ja kirjaamisen keventäminen heikentäisi lasten oikeussuojaa ja yhdenvertaisuutta.

Säätelyn keventäminen on riski asiakasturvallisuudelle, mikäli se heikentää palveluiden saantia.

- Sosiaalihuollon, lastensuojelun ja fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä yksilöllisten tarpeiden mukainen tuki ja palvelut tulee olla saatavilla yhdenvertaisesti hyvinvointialueesta riippumatta.

3 Lausuntopalaute luvusta 1, onko erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskeva pykäläesitys 5 a § kannatettava?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Asiakkaan tietojen yhteen kokoaminen voi joltain osin selkiyttää lain tulkintaa. Soveltamisen osalta haasteeksi voi kuitenkin muodostua se, että aiempaa yleisemmän ja yhteneväisemmän kuvauksen myötä haavoittuvassa tilanteessa olevien asiakkaiden tunnistaminen jää ammattihenkilöiden arvion varaan ja johtaa alueellisiin ja eroihin asiakkaan oikeuksien toteutumisessa.

Ehdotettu sääntely kaippaa vielä täsmennyksiä pykälässä käytettyjen käsitteiden, kuten sosiaalisen toimintakyvyn ja suojelun tarpeen osalta. Esityksen mukaan asiakassuunnitelmaa ei tarvitsisi laatia eikä omatyöntekijää nimetä, jos tuen tarve on tilapäinen tai se on muuten ilmeisen tarpeetonta. Myös näitä käsitteitä tulee avata riittävästi virheellisten tai epäyhtenäisten soveltamiskäytäntöjen välttämiseksi.

Erytystä tukea tarvitsevan asiakkaan määrittely on edelleen osin tulkinnanvarainen ja epäselvä suhteessa palveluihin ja voimassa olevaan lainsäädäntöön. Erytystä tukea tarvitseva asiakas tarkoittaisi sekä erityistä tukea tarvitsevaa aikuista henkilöä että erityistä tukea tarvitsevaa lasta. Erytystä tukea tarvitsevan lapsen määritelmä vastaisi asiasisällöltään voimassa olevan lain määritelmää, jolloin säätelyn koettu vaikeaselkoisuus vain siirtyy uuteen lakiin.

4 Lausuntopalaute luvusta 2, onko erillinen hyvinvoinnin edistämistä koskeva 10 a § kannatettava?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Ehdotus on sinänsä kannatettava ja korostaa hyvinvoinnin edistämisestä selkeästi lakisääteisenä tehtävänä, jossa sosiaalihuollolla on aktiivinen rooli. Ehdotus voi osaltaan vahvistaa ennaltaehkäisyä ja rakenteellista sosiaalihuollon asiantuntijatyötä sekä ohjata toimintaa yksittäisten ongelmien hoitamisesta väestötason hyvinvoinnin vahvistamiseen.

Haasteena on kuitenkin sääntelyn yleisluonteisuus ja riskinä vastuiden hajautuminen.

Ehkäisevän työn vahvistaminen ei poista tarvetta vaativalle, yksilö- ja perhekohtaiselle arviointi- ja muutostyölle.

5 Lausuntopalaute luvusta 3 - sosiaalityö ja sosiaaliohjaus: Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Ehdotus vastaa monin osin nykykäytäntöjä ja sosiaalihuollon asiantuntijatyön vahvistaminen erottamalla se palveluista ehdotetulla tavalla on keinotekoista. Sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen toteutuminen ensisijaisena palveluna ei ole mahdollista, mikäli henkilöstömäärää on tarkoitus samanaikaisesti vähentää.

Vaarana on, että sekä asiakkaan että sosiaalihuollon viranhaltijan/ammattillisen asiantuntijan oikeusturva voi vaarantua, mikäli sosiaalityöstä tai -ohjauksesta ei tehdä muutoksenhakukelpoista päätöstä eikä työskentely ole tavoitteellista ja suunnitelmallista, etenkin kun samalla myös palvelutarpeen arviointeja ja asiakassuunnitelmien tekoa koskevia velvoitteita kevennetään. Kirjaamisen merkitys asiakkaan ja työntekijän oikeusturvan osalta korostuu erilaisissa erimielisyystilanteissa, jotka saattavat yleistyä mikäli palveluiden toissijaisuus suhteessa sosiaalityöhön ja -ohjaukseen johtaa kielteisiin päätöksiin tai viiveisiin asiakkaan tarvitsemien palveluiden toteutuksessa.

Ehdotetun 14 a §:n 2 momentin edellytykset sosiaalipalvelujen järjestämiselle ovat kohtuuttoman korkeat.

Sosiaalihuollon ammatillisen asiantuntijatyön tavoitteena ei ole vastata yksinään asiakkaan tuen tarpeisiin, vaan varmistaa, että asiakas saa hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa nähden riittävää ja oikea-aikaista tukea, sekä säännöllisesti yhdessä asiakkaan ja muiden hänen tilanteensa kannalta

keskeisten asiantuntijoiden kanssa arvioida tuen kokonaisuuden vaikuttavuutta ja tarkoituksenmukaisuutta. On kohtuutonta edellyttää palveluiden järjestämiseksi näyttöä siitä, että sosiaalihuollon ammatillinen asiantuntijatyö ei yksinään riitä. Esitetty sääntely vaarantaisi erityisesti varhaisen tuen palveluiden oikea-aikaista toteutumista ja heikentäisi tuen vaikuttavuutta.

6 Lausuntopalaute luvusta 3 - lapsiperhepalvelu: Onko ehdotus uudesta lapsiperhepalvelusta ja siihen sisältyvästä taloudellisesta tuesta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Tavoitellun palvelukokonaisuuden tulisi rakentua nykyisiä palveluita vahvemmaksi, vaikuttavammaksi ja tehokkaammaksi, jotta esitetyn muutoksen tavoitteisiin voitaisiin päästä. Palvelukokonaisuuden rakentuminen edellyttäisi hyvinvointialueilta vahvempaa tietopohjaa vaikuttavuudesta, lisäpanostusta varhaisen tuen palveluihin ja niiden saatavuuteen, riittävää sosiaalihuollon ammatillisen asiantuntijatyön resursointia sekä osaamisen vahvista, jonka mahdollistaminen annetussa ajassa ja muiden muutosten yhteydessä on mahdotonta.

Ehdotetun muutoksen riskinä on, että uusi lapsiperhepalvelu jää sisällöltään epätarkaksi ja liian epäyhtenäiseksi sekä vaikeasti hallittavaksi kokonaisuudeksi, mikä voi vaikeuttaa palveluiden johtamista, toteutusta, hankintaa ja valvontaa.

Taloudellista tukea koskevat ehdotukset ovat lähtökohtaisesti kannatettavia, mutta uuden taloudellisen tuen suhdetta toimeentulotukeen voi olla tarpeen täsmentää.

7 Lausuntopalaute luvusta 3 - Onko ehdotus uudesta työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Esityksen tavoite yhdistää ja vahvistaa työikäisten toimintakykyä, osallisuutta ja työllistymisen edellytyksiä tukevia palveluja yhdeksi kokonaisuudeksi on kannatettava. Asiakkaan osallistuminen palveluun ei pääsääntöisesti perustu velvoittavuuteen, mikä saattaa edistää palvelun kohdentumista motivoituneisiin asiakkaisiin ja tukea työskentelyn vaikuttavuutta. Toteutus edellyttäisi resursointia ja selkeitä menettelysäännöksiä yhteistyön vahvistamiseksi sosiaalihuollon ja työvoimaviranomaisten kesken. Riskinä on, että asiakas joutuu tilanteeseen, jossa mikään taho ei kanna hänen tilanteessaan vastuuta.

Kuntouttavan työtoiminnan osallisuutta tukeva merkitys on ollut keskeinen erityisesti niiden pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden kohdalla, joilla on työ- ja/tai toimintakyvyn ongelmia.

Kuntouttavan työtoiminnan poistumisen myötä asiakkaat menettävät toimintaan osallistumiseen aiemmin liittyneitä etuuksia, kuten matka- ja kulukorvauksia. Kun palveluun osallistumisen velvoitteita ja kannustimia heikennetään tai niitä ei ole, on riskinä, että osa asiakkaista jää kokonaan sosiaalipalveluiden ulkopuolelle. On mahdollista, että tämä näkyy toimintakyvyn heikkenemisenä ja myöhemmin lisääntyneenä raskaampien palveluiden tarpeena.

Esityksessä on tarpeen täsmentää sosiaalisen kuntoutuksen asemaa ja merkitystä osana uutta työikäisten palvelua, suhdetta ja sosiaalisen kuntoutuksen asemaan päihde- ja riippuvuuskuntoutuksena.

8 Muu lausuntopalaute lukuun 3?

-

9 Lausuntopalaute sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaiheessa: neuvonta ja ohjaus, vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuus, yhteyden saaminen sosiaalihuoltoon ja tuen tarpeen arviointi (luvut 2 ja 4) Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Ohjauksen ja neuvonnan sisällyttäminen koko asiakasprosessiin ja asiakastyöhön on kannatettavaa ja vastaa hyvin sosiaalihuollon roolia varhaisen ja ehkäisevän tuen toteutuksessa. Se, että ohjauksen ja neuvonnan kirjauksia voidaan toteuttaa jo ennen varsinaisen asiakkuuden avaamista, on myös tervetullut uudistus, joka tukee jatkuvuutta ja myöhempiä vaiheita sekä vahvistaa asiakkaan asemaa. Sosiaalihuollon asiakkuuden alkaminen nopeasti asian vireilletulosta on kannatettavaa.

Palvelutarpeen arviointia koskevan sääntelyn väljentäminen muodostaa merkittävän riskin asiakkaan aseman ja oikeuksien toteutumisen sekä palveluiden jatkuvuuden ja sujuvuuden kannalta. Palvelutarpeen arvioinnin pinnallisuus tai sen toteuttamatta jättäminen voi heikentää asiakkaiden pääsyä palveluihin oikea-aikaisesti. Palvelutarpeen arvioinnin viivästyminen tai lykkääntyminen lisää riskiä tilanteiden kriisiytymisestä ja asiakkaiden tilanteita voidaan joutua selvittämään ja ratkaisemaan kiireellisinä. On varmistettava, että sosiaalihuollossa säilyy jatkossakin riittävä velvoittavuus palvelujen toteutumisesta kohtuullisessa ajassa, jotta asiakkaiden yhdenvertainen kohtelu ja oikeusturva toteutuvat. Esityksessä on vielä täsmennettävä menettelyä tilanteissa, joissa asiakkaan ja ammattilaisen arviot tuen tarpeesta poikkeavat toisistaan.

10 Lausuntopalaute luvusta 4 – asiakassuunnitelma ja omatyöntekijä? Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Ehdotukset ovat periaatteeltaan ja tavoitteiltaan selkeitä ja asiakaslähtöisyyttä vahvistavia, mutta niiden riskinä on alueellisesti epäyhtenäinen lain soveltaminen ja asiakkaiden yhdenvertaisuuden heikkeneminen.

Asiakkaan oikeusturvan näkökulmasta asiakassuunnitelman laatimista koskevan sääntelyn väljennys jättää arvioinnissa sosiaalihuollon ammattihenkilölle liikaa tulkinnanvaraa. On olemassa riski, että asiakassuunnitelmien laatimista ohjaavat sosiaalihuollon resurssit, eivät asiakkaiden tilanteet ja tarpeet.

Mikäli asiakassuunnitelman roolia kevennetään merkittävästi tai siitä luovutaan joissakin tilanteissa kokonaan, on riskinä, että palveluprosessia ei enää ohjaa yhdessä laadittu kokonaiskuva tilanteesta, ja asiakasprosessin jatkuvuus kärsii. Tämä voi heikentää asiakkaan osallisuutta, sitoutumista sekä palvelujen vaikuttavuutta.

11 Lausuntopalaute luvusta 4 - erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Riittävien resurssien varmistamiseksi olisi hyvä, että erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus on laissa määritelty ja sen toteutumista seurataan myös kansallisesti. Nykyisen lastensuojelulain avohuollon asiakkuuksien ja lastensuojeluilmoitusten käsittelyn siirtyessä osittain sosiaalihuoltolain lapsiperhepalveluiden piiriin, on kuitenkin vaikea arvioida tarkoituksenmukaista enimmäisasiakasmitoitusta.

Mitoitusta arvioitaessa on lisäksi huomioitava, että uudistuksen keskeisenä tavoitteena on vahvistaa sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen roolia, ensisijaisuutta suhteessa palveluihin, lisätä suoraa ja menetelmällistä asiakastyötä ja mahdollistaa aidosti kohtaava, muutokseen tähtäävä työskentely lasten ja perheiden kanssa.

12 Muu lausuntopalaute lukuun 4?

-

13 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Ei kantaa

Perustelut tiiviisti?

-

14 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Ei

Perustelut tiiviisti?

“Omatyöntekijä” on asiakasturvallisuuden kannalta riittämätön kelpoisuuskaiteeri valmistelemaan lastensuojeluprosessin toimenpiteitä. Oikeusvaikutukset ja itsemääräämisoikeuden rajaaminen ovat voimakkaita perusoikeuksia rajaavia toimenpiteitä.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävä ja nimike on säilytettävä, jotta lapsen oikeudet ja suojelutehtävän legitimitetti palveluissa säilyvät.

15 Lausuntopalaute sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamisesta. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Ei kantaa

Perustelut tiiviisti?

-

16 Lausuntopalaute asiakasmaksuihin ehdotetuista muutoksista?

-

17 Lausuntopalaute muista säädösmuutosehdotuksista?

-

18 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista?

Ei kantaa

Perustelut tiiviisti?

-

19 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Lapsivaikutusten arviointia ei ole tehty.

Lakiin tulisi kirjata nykyistä selkeämmin velvoite arvioida palvelujen vaikuttavuutta. Vaikuttavuuden arvioinnin kehittäminen osana lastensuojelun käytäntöä edellyttää toimivia tutkimuksen, kehittämisen ja käytännön työn yhdistäviä rakenteita

Ketola Jari
Pesäpuu ry